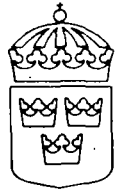

Justitieutskottets betänkande

1988/89:JuU6

Sexuella övergrepp mot barn, m.m.

1988/89
JuU6

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet sex motionsyrkanden angående sexuella övergrepp, särskilt sådana som riktar sig mot barn. Bl.a. berörs frågan om formerna för förundersökningen i sådana ärenden, frågan om en särskild påföljd för personer som begått sexualbrott och frågan om det bör tillsättas en utredning om sexualbrottsligheten.

Utskottet avstyrker bifall till samtliga yrkanden.

Motionerna

Yrkanden

1986/87:Ju722 av Bengt Harding Olson och Kjell Johansson (fp), vari hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredningsmodell för sexuella övergrepp särskilt vid närståendes övergrepp på barn,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förhör med barn i brottmål,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om påföljd mot närstående gärningsman vid sexuella övergrepp mot barn.

1987/88:Ju608 av Bengt Harding Olson och Margitta Edgren (fp), vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär en utredning om sexualbrottsligheten.

1987/88:Ju713 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari — med hänvisning till vad som anförts i motion 1987/88:So236 — hemställs, såvitt nu är i fråga,

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förhör med barn i brottmålsrättegång,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om anlitande av rättspsykolog som sakkunnig.

Enligt *motion Ju722* är det vid utredningen av sexuella övergrepp mot barn nödvändigt med en samordning mellan rättsväsende, socialförvaltning och barnpsykiatrisk klinik. En sådan samverkansmodell med fasta rutiner skulle bäst garantera en tillfredsställande bas för såväl sociala som rättsliga åtgärder.

Också gällande ordning för förhör med barn bör enligt motionärerna förbättras. Genom utnyttjande av ny teknik skulle direkt konfrontation mellan parterna kunna undvikas i större utsträckning, och vidare skulle ett ökat anlitande av rättspsykolog möjliggöra en säkrare bedömning av ett barns trovärdighet.

Vidare anförts i motionen att det i dag inte finns någon passande påföljdsform för personer som förövat sexuella övergrepp mot barn. Enligt motionärerna måste en lösning på problemet hittas snabbt, och i motionen nämns vissa tänkbara alternativ som t.ex. att ådöma gärningsmannen en sorts kontraktsvård eller döma honom till fängelse för bestämd tid men inleda verkställigheten med vård under erforderlig tid.

Också i *motion Ju713* förordas att i mål om sexuella övergrepp mot barn förhör med barnet kan ske utan att barnet behöver vara närvarande vid förhandlingen och att barnpsykologisk expertis anlitas för att garantera säkrast möjliga bedömning av barnets trovärdighet.

I motiveringen till *motion Ju608* — i vilken föreslås en utredning om sexualbrotten — berörs såväl sexuella övergrepp i allmänhet som sådana övergrepp riktade mot barn. Enligt motionärerna bör i brottsbalken slås fast att sexuellt umgänge mot någons vilja är kriminellt, även om våld eller hot inte förkommit, samt införas en särskild bevisregel för sexualbrott av innebörd att det är tillräckligt för ansvar att gärningsmannen borde ha förstått att samtycke från kvinnan inte förelåg. Beträffande sexuella övergrepp mot barn föreslås i motionen att det i brottsbalken föreskrivs att barnets eget agerande inte skall kunna leda till lindring av straffet för gärningsmannen. Vidare förordas att utredningar om sexuella övergrepp skall ske i samverkan mellan de rättsliga organen och de sociala myndigheterna. Avslutningsvis påtalar motionärerna att det är otillfredsställande att en stor andel av sexualbrotten inte klaras upp.

Bakgrund

Gällande ordning m.m.

Straffbestämmelser

Bestämmelser om *sexualbrotten* finns i 6 kap. brottsbalken (BrB). Dessa bestämmelser fick sin nuvarande utformning genom lagstiftning år 1984 (prop. 1983/84:105, JuU 25, rskr. 332). Till grund för lagstiftningen låg i första hand 1977 års sexualbrottskommittés betänkande (SOU 1982:61) Våldtäkt och andra sexuella övergrepp.

Bestämmelserna i 6 kap. BrB har huvudsakligen följande innehåll.

Enligt 1 § skall den som tvingar någon annan till samlag eller därmed jämförligt sexuellt umgänge genom våld eller genom hot som innebär eller för den hotade framstår som trängande fara dömas för *våldtäkt*. Lika med våld anses att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd. Straffet för våldtäkt är fängelse i lägst två och högst sex år. Om brottet med hänsyn till våldets eller hotets art och omständigheterna i övrigt är att anse som mindre allvarligt, är straffet fängelse i högst fyra år.

För *grov våldtäkt* är straffet fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om våldet varit livsfarligt eller om den som begått gärningen tillsfogat allvarlig skada eller allvarlig sjukdom eller annars visat särskild råhet.

Om förutsättningarna för ansvar för våldtäktsbrott i 1 § inte är uppfyllda, kan ansvar komma i fråga enligt andra regler i 6 kap. BrB. Den som genom olaga tvång förmår någon till sexuellt umgänge döms sålunda enligt 2 § för *sexuellt tvång*, och den som förmår annan till sexuellt umgänge genom att grovt missbruka hans eller hennes beroende ställning eller genom att otillbörligt utnyttja att han eller hon befinner sig i vanmakt eller annat hjälplöst tillstånd eller är psykiskt sjuk eller psykiskt utvecklingsstörd döms enligt 3 § för *sexuellt utnyttjande*. Straffet är i båda fallen fängelse i högst fyra år.

För *sexuellt utnyttjande av underårig* skall enligt 4 § första stycket den dömas som har sexuellt umgänge med den som är under 18 år och som är hans avkomling eller står under hans fostran eller för vars vård eller tillsyn han har att svara på grund av myndighets beslut. Straffet är fängelse i högst fyra år. Om den som begått gärningen har handlat särskilt hänsynslöst mot den underårige, eller om brottet i annat fall är att anse som grovt, skall enligt andra stycket dömas för *grovt sexuellt utnyttjande av underårig* till fängelse i lägst två och högst åtta år.

Enligt 5 § skall den som, i annat fall än som avses i 4 §, har samlag med eget barn eller dess avkomling dömas för *sexuellt umgänge med avkomling* till fängelse i högst två år och den som har samlag med sitt helsyskon för *sexuellt umgänge med syskon* till fängelse i högst ett år.

Den som, i annat fall än som avses med de nu redovisade bestämmelserna, har sexuellt umgänge med barn under 15 år döms för *sexuellt umgänge med barn* till fängelse i högst fyra år (6 §) medan den som sexuellt berör barn under 15 år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd döms för *sexuellt ofredande* till böter eller fängelse i högst ett år (7 §). Den sist nämnda gärningen avser också sådana fall där någon blottar sig för annan på sätt som är ägnat att väcka anstöt eller på annat sätt genom ord eller handling på ett uppenbart sedlighetssårande sätt uppträder anstötligt mot annan.

I 8 och 9 §§ finns bestämmelser om *koppleri* resp. *grovt koppleri* medan 10 § innehåller ett stadgande om *förförelse av ungdom*.

Enligt bestämmelserna i BrB kan som *påföljd för brott* i stället för fängelse ådömas *villkorlig dom*, *skyddstillsyn* eller *överlämnande till särskild vård*. Villkorlig dom och skyddstillsyn kan kombineras med böter, och skyddstillsyn kan dessutom förenas med ett kortare fängelsestraff eller med före-

skrifter för den dömda att undergå t.ex. viss vård. Inom ramen för skyddstillsyn kan även ådömas s.k. *kontraktsvård*.

1988/89:JuU6

Kontraktsvård

Reglerna i BrB om kontraktsvård trädde i kraft den 1 januari 1988 (prop. 1986/87:106, JuU 32, rskr. 279). Kontraktsvård utgör en variant av kriminalvård i frihet och är ett alternativ till fängelsestraff. Kontraktsvård skall kunna användas i sådana fall där det kan antas att missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat särskilt förhållande som påkallar vård eller behandling har bidragit till att någon har begått brott. Om den dömda då förklarar sig villig att undergå lämplig behandling, skall kontraktsvård kunna användas, och denne åläggs i domen att genomgå den avsedda behandlingen.

Kontraktsvård utgör en kvalificerad form av föreskrift vid skyddstillsyn. Om den planerade behandlingen i avgörande grad har bidragit till att påföljden bestämts till skyddstillsyn i stället för fängelse, skall rätten i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha ådömts för den händelse fängelse i stället hade valts som påföljd. Den institution eller liknande som skall svara för behandlingen åläggs därvid att anmäla till åklagaren och skyddskonsulenten, om den dömda inte fullföljer den avsedda behandlingen. Skyddstillsynen kan då genom beslut av domstol ersättas med fängelse.

I motiveringen till förslaget om kontraktsvård (prop. 1986/87:106 s. 35 f) uttalade departementschefen att kontraktsvård huvudsakligen bör få aktualitet när det är fråga om brott som har samband med alkohol- och narkotikaproblem, men att både principiella och praktiska skäl talade mot tanken på att utesluta kontraktsvård för andra fall där förhållandena påkallar vård eller behandling. Enligt departementschefen fanns alltså inte något hinder mot att kontraktsvård tillämpas i fall av exempelvis kleptomani eller exhibitionism och vissa former av incest. I sistnämnda fall betonades dock att det naturligtvis måste krävas att brottet är av förhållandevis lindrig art.

Utskottet delade departementschefens uppfattning att flera skäl talar emot att begränsa tillämpningsområdet för kontraktsvård till endast missbrukare (JuU 1986/87:32 s. 24). Därefter anförde utskottet:

Det kan som nämnts finnas även andra kategorier där förhållandena är sådana att vård eller annan behandling är påkallad, t.ex. då ett begånget brott står i samband med ett psykiskt insufficiensstillstånd men detta inte är så allvarligt att sluten psykiatrisk vård kommer i fråga. Utskottet utgår ifrån att bestämmelserna får tillämpning främst beträffande alkohol- och narkotikamissbrukare och endast i undantagsfall beträffande andra grupper.

Nya regler om straffmätning och påföljdsval

Riksdagen beslutade tidigare i år om att införa nya regler för straffmätning och påföljdsval (prop. 1987/88:120, JuU 45, rskr. 404). Reglerna — som träder i kraft den 1 januari 1989 (SFS 1988:942) — innebär att påföljdsbestämningen skall ske med utgångspunkt i *brottets straffvärde* och inte som för närvarande efter en avvägning mellan allmänpreventiva och individual-

preventiva hänsynstaganden. Regleringen överensstämmer i huvuddrag med nuvarande praxis för val av påföljd och straffmätning men beträffande betydelsen av återfall i brott föreslås en precisering och en viss skärpning, bl.a. vid upprepade återfall i allvarigare brottslighet.

För den närmare bedömningen av ett brotts straffvärde införs detaljerade bestämmelser i 29 kap. BrB. Sålunda anges i 29 kap. 2 § omständigheter som, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, skall särskilt beaktas som *försvärande* vid bedömningen av straffvärdet. En sådan omständighet är (p. 3) om den tilltalade har utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig. I motiveringen uttalade departementschefen att bestämmelsen tar sikte på brott som förövats mot barn, handikappade och äldre. Vidare framhöll departementschefen att det är av betydelse vid straffvärdebedömningen att uppsåtligen utnyttja att någon har en särskilt skyddslös ställning och att detta gäller inte minst övergrepp mot barn där riskerna dessutom är särskilt stora att övergreppen kan medföra svåra och långvariga personliga skadeverkningar (prop. 1987/88:120 s. 83).

Regler om förundersökning m.m.

Enligt 20 kap. 8 § fjärde stycket rättegångsbalken (RB) är målsägande den mot vilken ett brott är begånget eller som därav blivit förnärmad eller lidit skada. Barn som har utsatts för sexuella övergrepp intar således normalt målsägandeställning i den rättsliga processen mot gärningsmannen. Förhör under förundersökningen får enligt 23 kap. 6 § RB hållas med var och en som antas kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen. Om den som hörs är under 15 år bör vårdnadshavaren vara närvarande vid förhöret under förutsättning att det kan ske utan men för utredningen (23 kap. 10 § tredje stycket RB).

I förundersökningskungörelsen (1947:948) har vissa närmare föreskrifter meddelats om förhör i allmänhet och om förhör med barn.

En målsägande får inte höras som vittne, vilket bl.a. innebär att han inte får avlägga ed inför domstol (36 kap. 1 § RB). Om målsägandens närvaro inte kan antas sakna betydelse för utredningen skall han infinna sig personligen vid huvudförhandlingen i domstol (20 kap. 14 § och 11 kap. 5 § RB), och om han skall höras i anledning av åklagarens talan skall han kallas till förhandlingen (45 kap. 15 § första stycket RB). En målsägande som hörs och som är i behov av personligt stöd får åtföljas av en för ändamålet lämplig person (20 kap. 15 § RB).

Om det finns anledning anta att en målsägande av rädsla eller av annan orsak inte fritt vågar berätta sanningen i den tilltalades närvaro, får rätten förordna att den tilltalade inte får vara närvarande under förhöret (37 kap. 3 § RB). Om huvudförhandling äger rum utan att målsäganden är närvarande skall, om det behövs, ur handlingarna redovisas vad målsäganden har berättat (46 kap. 6 § tredje stycket RB). Den sistnämnda regeln har samband med bestämmelsen i 35 kap. 14 § RB som öppnar möjlighet att i vissa fall som bevis återopa en berättelse som avgetts under förundersökningen. Domstolen har alltså möjlighet att ta upp bevisning i form av t.ex. en band-

inspelning eller ett nedtecknat förhör i stället för att som normalt sker höra personen vid förhandlingen.

I syfte bl.a. att åstadkomma ett mer tidsenligt och flexibelt system vad gäller förhör med parter och vittnen beslutade riksdagen förra året — med ikraftträdande den 1 januari 1988 — ett flertal ändringar i RB:s regler (prop. 1986/87:89, JuU 31, rskr. 278). En av ändringarna innebar att alla typer av partsförhör — dvs. också förhör i brottmål med målsäganden — numera har fått en gemensam reglering (i 37 kap. RB).

Riksdagen har tidigare i år beslutat en ny *lag om målsägandebiträde* (prop. 1987/88:107, JuU 33, rskr. 318). Genom den nya lagen — som trätt i kraft den 1 juli 1988 (SFS 1988:609) — har införts möjlighet för målsäganden att på statens bekostnad få ett särskilt juridiskt biträde — målsägandebiträde — under förundersökning och rättegång rörande vissa brott. Även sådana målsägande som formellt inte är parter i rättegången utan endast skall höras i anledning av åklagarens talan får möjlighet att erhålla målsägandebiträde.

Enligt 1 § första stycket lagen om målsägandebiträde skall i mål som rör allvarliga sexualbrott biträde i allmänhet förordnas. De brott som avses är våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, sexuellt utnyttjande av underårig, grovt sexuellt utnyttjande av underårig, sexuellt umgänge med barn, försök till sådana brott samt sexuellt umgänge med avkomling eller med syskon. Undantag görs för de fall där det kan antas att behov av biträde saknas.

I mål om vissa andra typer av grövre brott med inslag av våld eller annan integritetskränkning får enligt 1 § andra stycket lagen om målsägandebiträde biträde förordnas om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av biträde. De brott det här gäller är bl.a. sexuellt ofredande, koppleri och grovt koppleri, försök till koppleri och till grovt koppleri samt förförelse av ungdom.

För att målsägandebiträde skall få förordnas enligt 1 § andra stycket lagen om målsägandebiträde krävs dessutom — enligt uttalanden av departementschefen i motiveringen till lagen — att brottet i det enskilda fallet varit av kvalificerat slag och inneburit en svår kränkning av offret. Vidare bör bevisläget och det processuella läget i övrigt vara sådant att man måste räkna med att målsäganden kommer att utsättas för ingående eller pressande förhör. Ytterligare en förutsättning är att målsägandens fysiska eller psykiska tillstånd är sådant att hon eller han kan antas ha väsentlig nytta av ett juridiskt biträde (prop. 1987/88:107 s. 38).

Den grundläggande principen om offentlighet vid domstolsförhandlingar kan inskränkas i bl.a. mål om sexualbrott. I sådana mål får förhandlingen enligt 5 kap. 1 § RB hållas inom stängda dörrar, något som för övrigt — oavsett måltyp — gäller vid förhör med den som är under 15 år.

Högsta domstolen har i ett avgörande år 1986 (NJA 1986 s. 821) gjort vissa principiella uttalanden om förhör med barn som utsatts för brott. Målet gällde en ung flicka (fem år) som, enligt vad hon berättat under förundersökningen, hade utsatts för sexuella övergrepp av sin far. Fadern förnekade de påstådda gärningarna. Med anledning av att flickan inte hade förhörts

vid någon huvudförhandling i målet anförde högsta domstolen — som för övrigt frikände fadern — bl.a. följande (s. 827):

1988/89:JuU6

Att ett litet barn som utsatts för brott eller som blivit vittne till ett brott hörs vid en sådan förhandling hör till undantagen. Däremot torde vanligen ett barn, som har en tillräcklig verbal förmåga, höras under förundersökningen, i regel av en utredningsman inom polisen. Några direkta föreskrifter om hur ett sådant förhör bör gå till finns inte. I 17—19 §§ förundersökningskungörelsen finns däremot vissa anvisningar om hur förhör med barn, som är misstänkta för brott, bör hållas. Dessa anvisningar torde kunna tillämpas även vid förhör med barn, som skall höras som vittne eller som målsägande i samband med förundersökning. Bestämmelserna innehåller bl.a. följande. Förhör med barn skall verkställas så att fara inte uppkommer för att barnet tar skada därav. Särskilt stor varsamhet bör iakttas i fall som berör sexuallivet. Förhöret får inte göras mer ingående än omständigheterna oundgängligen kräver och om möjligt bör förhör hållas endast en gång (17 §). Förhör med barn bör hållas av person med särskild fallenhet för uppgiften och, där det med hänsyn till barnets kön och ålder är lämpligt, bör kvinnlig förhørsledare anlitas (18 §). Är utsaga av barn av avgörande betydelse för utredningen bör, om det är av vikt med hänsyn till barnets ålder och utveckling samt brottets beskaffenhet, någon som äger särskild sakkunskap i barn- och förhörpsykologi biträda vid förhöret eller yttra sig angående värdet av barnets utsaga (19 §).

I den mån barnets uppgifter under förundersökningen är av betydelse i målet förebringas de i regel inför rätten genom uppspelning eller utskrift av ett bandinspelat förhör med barnet. Till komplettering av förhöret hålls ofta vittnesförhör med utredningsmannen till styrkande av omständigheterna vid förhöret med barnet. Av rättssäkerhetsskäl måste höga krav ställas på förhör som hålls med ett barn under förundersökningen. Detta gäller både metodik och innehåll. En spontan berättelse av barnet bör så långt möjligt säkras. Genom frågor får därefter berättelsens hållbarhet belysas och uppgifterna kompletteras i syfte att säkert klarlägga om rekvisiten för ett brott är för handen eller ej.

Rikspolisstyrelsen har utgivit två rapporter om misshandel och sexuella övergrepp (RPS/Rapport 1987:5 och 6) Familjevåld del I och II. I del I lämnas allmän information om insatser vid familjevåld och sexuella övergrepp och i del II behandlas förhör med barn, bl.a. metodik och teknik vid sådana förhör samt samarbete med sakkunniga. I rapporten framhålls bl.a. att handläggningen av förhör med barn i ärenden om sexuella övergrepp är känslig och kräver noggrann planering och att arbetsmetoder och andra rutiner lämpligen bör utarbetas i samråd mellan berörda myndigheter.

Även justitieombudsmannen (JO) har nyligen behandlat frågor med anknytning till utredningsförfarandet vid misstanke om sexuellt övergrepp mot barn (JO 1988/89 s. 154 ff). Bl.a. berör JO behovet av särskild sakkunskap hos domstolar och andra myndigheter i sådana ärenden.

Sociallagstiftningen

Att det allmänna har ett särskilt ansvar för barn och unga framgår av att enligt 12 § socialtjänstlagen (1980:620) socialnämnden skall verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden samt sörja

för att barn och ungdom, som riskerar att utvecklas ogynnsamt, får det skydd och stöd som de behöver. Enligt 71 § socialtjänstlagen skall socialnämnden informeras när en myndighet får kännedom om något som kan innebära att nämnden behöver ingripa till en underårigs skydd.

Om socialnämnden inte i frivilliga former kan ge föräldrar och barn det stöd och den hjälp som de behöver kan socialnämnden ingripa med stöd av lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

I 1 § andra stycket i LVU anges som grund för åtgärd från det allmänna sida att det brister i omsorgen om den unge eller om annat förhållande i hemmet medför fara för hans hälsa eller utveckling. Till de situationer som denna beskrivning omfattar hör bl.a. att den unge utsätts för misshandel i hemmet. Redan vid ringa grad av misshandel anses fara för hälsa eller utveckling uppkomma, och vid misshandel av allvarlig art bör den unge regelmässigt omhändertaras för vård. Även andra övergrepp än misshandel kan föranleda ingripande, t.ex. vid sexuella övergrepp mot den unge (prop. 1979/80:1 A s. 582 och Allmänna råd från socialstyrelsen 1981:2 s. 30).

Socialberedningen har i betänkandet (SOU 1986:20) Barns behov och föräldrars rätt föreslagit vissa ändringar i 1 § andra stycket i LVU. Socialberedningen föreslår (SOU 1986:20 s. 304 f) att begreppet "något annat förhållande i hemmet" skall ersättas med att man direkt i lagtexten anger misshandel och otillbörligt utnyttjande. Dessa missförhållanden är i huvudsak de som avsågs med begreppet annat förhållande i hemmet men enligt socialberedningen skulle bestämmelsen vinna i tydlighet med en sådan ändring. Som exempel på otillbörligt utnyttjande nämner socialberedningen bl.a. olika former av sexuellt utnyttjande, och bland dem naturligtvis rena sexuella övergrepp, men också att barn utnyttjas t.ex. i pornografiska syften. Därefter anför beredningen följande:

Även välgrundade misstankar om att sexuella övergrepp har förekommit kan vara ett skäl för att ingripa med ett omhändertagande. I dessa situationer är det först och främst nödvändigt att försöka bringa klarhet i vad som förekommit. Förhållandena är då ofta så känsliga att det kan vara nödvändigt att skilja den unge från den förälder som misstänks för övergrepp under en tid för att skapa möjlighet att reda ut situationen. Men det är då viktigt att nämnden finner en lösning, som gör det möjligt att låta den unge bo tillsammans med den andre föräldern.

En särskild utredare har företagit en översyn av LVU med utgångspunkt i socialberedningens förslag. Resultatet har redovisats i promemorian (Ds S 1987:3) Översyn av LVU. När det gäller den av socialberedningen föreslagna ändringen i 1 § andra stycket i LVU så ansluter sig utredaren (s. 73) helt till beredningens förslag.

Vid 1986/87 års riksmöte besvarade socialministern en fråga om möjligheterna att med stöd av LVU ingripa till förmån för unga människor i pornografisk verksamhet. I sitt svar (riksdagens protokoll 1986/87:61 s. 118 f) anförde socialministern bl.a. att om en ung människa uppträder i pornografisk föreställning det borde vara anledning för socialnämnden att uppmärksamma personens levnadsförhållanden och försöka få honom eller henne bort från denna miljö.

Vid 1986/87 års riksmöte gjorde vidare socialutskottet i samband med

behandlingen av ett antal motioner om socialtjänstfrågor ett uttalande om socialtjänstens insatser för unga flickor i pornografisk verksamhet (SoU 1986/87:30 s. 20). Enligt socialutskottet gav bestämmelserna i socialtjänstlagen och LVU utrymme för ett effektivt förebyggande arbete när det gällde flickor i yrkesmässig pornografisk verksamhet. Socialutskottet ansåg dock att det i avvaktan på regeringens överväganden beträffande socialberedningens och den särskilde utredarens ovan nämnda förslag inte fanns anledning för riksdagen att gå in på frågan om lagregleringens utformning. Enligt socialutskottet borde emellertid regeringen i det fortsatta beredningsarbetet ägna särskild uppmärksamhet åt socialtjänstens möjligheter att agera i de fall ungdomar i åldrarna 18—20 år engageras i pornografisk verksamhet.

Socialberedningens och den särskilde utredarens förslag är alltså föremål för överväganden i regeringskansliet.

Övrigt

På regeringens uppdrag presenterade en arbetsgrupp med representanter för riksåklagaren, domstolsverket, rikspolisstyrelsen och socialstyrelsen på hösten 1985 en rapport *Misshandel och sexuella övergrepp mot kvinnor och barn*. Rapporten är avsedd att tjäna som en praktisk handledning för dem som i sitt arbete kommer i kontakt med offer för misshandels- och sexualbrott. I rapporten beskrivs bl.a. hur gällande ordning för förhör m.m. fungerar i olika hänseenden.

Vid *brottsförebyggande rådet* pågår ett projekt om sexuella övergrepp mot barn (direktiv den 6 juni 1985, E 17—94/85). I projektet, som bedrivs i en forsknings- och en utredningsdel, medverkar representanter från riksåklagaren, rikspolisstyrelsen, socialdepartementet, socialstyrelsen och Kommunförbundet. I arbetet ingår att följa de insatser som för närvarande görs för att komma till rätta med sexuella övergrepp mot barn i familje- eller familjeliknande situationer och utarbeta förslag om hur personal inom främst socialtjänst, sjukvård och rättsväsende skall kunna förbättra och effektivisera sina insatser. Vidare skall inom ramen för arbetet närmare övervägas hur sådan information till olika yrkesgrupper, som kan komma i kontakt med barn som far illa, bör utformas och spridas. I arbetet skall också övervägas i vad mån alternativa behandlingsmodeller — t.ex. sådana som finns i USA — har någon relevans för svenska förhållanden och om de i någon form bör prövas här. Projektarbetet har redovisats i en rapport (delrapport 1, 1986) Kartläggning utifrån kriminalstatistiken av sexualbrott mot barn.

Samarbete mellan olika myndigheter vid utredningen av sexuella övergrepp mot barn har prövats på försök på vissa håll i landet. I *Eskilstuna* innebär denna samordning att den som får en anmälan om ett sexuellt övergrepp ser till att insatserna samordnas så att barnet får effektiv hjälp. Kärnan i detta samarbete utgörs av representanter för barn- och ungdomspsykiatri, polis och socialtjänst. I *Östergötland* bildades en länsgrupp för barnmisshandelsfrågor år 1979 som också har ägnat sig åt frågor om sexuella övergrepp mot barn. Gruppen samarbetar med socialförvaltning, barn-

och ungdomspsykiatrisk klinik, åklagare och polis. Dessutom är till gruppen knuten en referensgrupp bestående av representanter från bl.a. omsorgsstyrelse, kvinnoklinik, skolhälsovård, länspolischef, kommunförbunds länsavdelning, vuxenpsykiatrisk expertis och länsrätt.

Som nämnts ovan har rikspolisstyrelsen utgivit två rapporter (RPS/Rapport 1987:5 och 6) Familjevåld del I och II, i vilka bl.a. uttalas att berörda myndigheter bör samarbeta i ärenden om misshandel och sexuella övergrepp.

I Göteborgsregionen har inom kriminalvården under två år genomförts ett *behandlingsförsök* med män dömda för bl.a. kvinnomisshandel (det s.k. M-projektet). Försöket har redovisats i en slutrapport (i augusti 1987) Behandling inom kriminalvården av män dömda för övergrepp mot kvinnor. Enligt rapporten har projektet bl.a. visat att de dömda männen är motiverade till psykoterapeutisk behandling och att de fullföljer behandlingen även efter frigivning. En liknande försöksverksamhet har bedrivits också vid Färingöanstalten. Den verksamheten har redovisats i slutrapporten Män som misshandlar.

Som en direkt följd av dessa behandlingsförsök har fr.o.m. den 1 juli i år inrättats tre tjänster för psykologer vid kriminalvårdens regionkansli i Göteborg. Psykologerna skall bedriva psykoterapi med klienterna samt handleda och förmedla kunskaper till kriminalvårdens personal. Liknande verksamheter är för närvarande under utveckling också på andra håll i landet, bl.a. i Stockholm, Malmö, Kalmar, Umeå, Luleå, Mariefred och Kristianstad. I framtiden avser kriminalvårdsstyrelsen att en samordning av dessa verksamheter skall komma till stånd.

Tidigare riksdagsbehandling

Riksdagen har vid flera tillfällen behandlat frågor med anknytning till sexuella övergrepp mot barn. Ovan (s. 8 f) har redogjorts för riksdagens behandling av ett par frågor på socialtjänstlagstiftningens område.

Med anledning av motioner behandlade riksdagen vid 1984/85 års riksmöte olika frågor om incest och andra sexuella övergrepp mot barn. Socialutskottet konstaterade i sitt av riksdagen godkända betänkande (SoU 1984/85:14 s. 25) att det pågick ett intensivt arbete på olika håll för att försöka komma till rätta med problemen med sexuella övergrepp inom familjen. Enligt socialutskottet var det angeläget att detta arbete fortsatte och att mer ledning kunde ges de myndigheter som har ansvar för att barnen får det skydd och den omsorg som de behöver. Med hänsyn till den uppmärksamhet som dessa frågor redan fått ansåg socialutskottet dock att någon riksdagens åtgärd inte var erforderlig.

Vid 1985/86 års riksmöte behandlade riksdagen en motion i vilken föreslogs dels att det processuella förfarandet i mål om sexuella övergrepp mot barn borde ses över i syfte att bereda barnen bättre skydd och mindre påfrestningar över huvud taget under rättegången, dels att den som döms för övergrepp mot barn borde få en påföljd som inte bara tillgodoser allmän-

preventiva utan också individualpreventiva krav syftande till en rehabilitering av den dömden.

I sitt av riksdagen godkända betänkande (JuU 1985/86:3) avstyrkte utskottet bifall till motionen. Beträffande förslaget om ett bättre skydd m.m. för barn i mål om sexuella övergrepp hänvisade utskottet (s. 24 f) bl.a. till att det såvitt utskottet kunde bedöma rädde en medvetenhet i dessa frågor hos polis, åklagare och domstolar och att det också fanns en strävan att söka goda lösningar i det enskilda fallet. Vidare återopade utskottet att det inom ramen för gällande regler pågick en utveckling i linje med motionsönskemålet, vilket framgick i den nämnda rapporten från år 1985. Utskottet nämnde också att RB:s regelsystem var föremål för översyn samt underströk avslutningsvis vikten av att särskilt i mål om sexuella övergrepp mot barn vittnespsykologer och annan expertis anlitas vid behov.

I fråga om påföljd för personer som döms för övergrepp mot barn ansåg utskottet (s. 23) att det var angeläget att man i rehabiliterande syfte sökte utveckla metoder för särskilda insatser för dessa grupper av fängelsedömda. Utskottet sade sig därför se positivt på att viss försöksverksamhet bedrevs inom kriminalvården i syfte att finna lämpliga behandlingsmetoder. Av principiella skäl förklarade sig utskottet vidare ta avstånd från tanken på att införa en straffpåföljd som skulle innebära ett obligatoriskt vårdprogram. Inte heller ansåg utskottet att det förelåg skäl att ändra de bestämmelser som beträffande intagna i kriminalvårdsanstalt ger möjlighet till behandling, men som förutsätter frivillighet från den intagnes sida.

Under 1986/87 års riksmöte behandlade riksdagen två motioner (1985/86:Ju612 och 613), i vilka föreslogs ändringar i reglerna om sexualbrott i 6 kap. BrB. Den ena motionen gällde gränsdragningen mellan våldtäkt och sexuellt utnyttjande, och den andra gällde straffskalorna för sexuellt umgänge med syskon och sexuellt umgänge med barn. Motionerna remissbehandlades.

Utskottet fann i sitt av riksdagen godkända betänkande att det fanns skäl att närmare utreda de frågor som hade aktualiserats i motionerna. Erforderliga överväganden kunde enligt utskottets mening lämpligen ske i ett sammanhang, men det överläts på regeringen att närmare besluta härom (JuU 1986/87:3, rskr. 46).

Under 1987/88 års riksmöte behandlade utskottet en motion — 1986/87:Ju623 av Bengt Harding Olson och Margitta Edgren (fp) — i vilken föreslogs att allt könsumgänge mot någons vilja skall vara kriminellt, dvs. även i sådana fall då varken våld eller hot har förekommit (JuU 1987/88:2). Enligt motionärerna borde därför införas en ny bestämmelse i BrB som skall stadga att den som har könsligt umgänge med någon mot dennes vilja skall dömas för olaga könsumgänge till fängelse i två år. Bestämmelsen föreslogs inleda 6 kap. BrB och därmed utgöra ett slags portalstadgande, som skulle ligga till grund för övriga bestämmelser i kapitlet.

Motionen remissbehandlades. Samtliga remissinstanser avstyrkte bifall till motionen. De skäl som därvid huvudsakligen anfördes mot förslaget var att de fall som kan tänkas bli aktuella torde vara mycket sällsynta, att den föreslagna bestämmelsen blir svår att tillämpa och att nuvarande reglering av sexualbrotten i 6 kap. BrB är tillfredsställande.

Utskottet konstaterade i sitt betänkande (JuU 1987/88:2 s. 5 f) att det i remissyttrandena riktats en rad invändningar mot motionsförslaget. Sålunda skulle den föreslagna bestämmelsen — om den över huvud taget skulle komma att tillämpas — vara svår att använda med hänsyn till de uppenbara problem som skulle föreligga i bevishänseende. Utskottet instämde i denna kritik och ville — i likhet med någon av remissinstanserna — erinra om att redan tillämpningen av gällande bestämmelser i vissa fall är förenad med svårigheter vad gäller möjligheterna att bevisa påstådda övergrepp, och den föreslagna bestämmelsen kunde enligt utskottet inte sägas medföra någon förbättring därvidlag.

Vidare erinrade utskottet om att gällande bestämmelser om sexualbrotten i 6 kap. BrB fått sitt innehåll genom lagstiftning så sent som år 1984 och att lagstiftningen hade föregåtts av ett mycket långvarigt och ingående förberedelsearbete, med bl.a. två stora parlamentariska utredningar. Utskottet framhöll därvid att de delvis nya värderingar på sexualbrottens område som den nya lagstiftningen gav uttryck för fått en bred anslutning under lagstiftningsarbetets gång.

Utskottet ansåg avslutningsvis att regleringen av sexualbrotten i 6 kap. BrB var tillfredsställande i de avseenden som diskuterades och att en reform med det syfte som motionsförslaget innebar inte var påkallad. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag.

Under *innevarande riksmöte* har riksdagen nyligen — efter beredning i socialutskottet — behandlat ett antal motionsyrkanden med anknytning till sexuella övergrepp mot barn. I sitt av riksdagen godkända betänkande (1988/89:SoU1) avstyrkte socialutskottet bifall till yrkandena och anförde därvid följande (s. 26 f):

Utskottet anser att det är en fråga av yttersta vikt att förebygga sexuellt utnyttjande av barn och att behandla och hjälpa de barn och familjer som drabbas. Denna inställning klargjorde utskottet vid frågans behandling redan under riksmötet 1984/85. Övergreppen är särskilt allvarliga genom att barnens absoluta underläge utnyttjas av förövaren som också kan använda sin styrka och makt till att dölja och förneka det som skett. Barn kan också välja att förtiga övergreppen och offra sig själva för att skydda förövaren. Övergreppen medför mycket allvarliga störningar och skador hos barnet. Förekomsten av sexuella övergrepp mot barn är helt oacceptabel för samhället. Utskottet vill därför starkt understryka vikten av att berörda myndigheter med kraft agerar för att förebygga sexuellt utnyttjande av barn och för att behandling och hjälp ges de drabbade familjerna. Insatserna måste sättas in skyndsamt och på en bred front.

De som i sin yrkesutövning möter problemen ställs inför mycket speciella krav på erfarenhet och kunskap. Yrkesgrupper som berörs återfinns inom socialtjänsten, hälso- och sjukvården, skolan samt rättsväsendet. I ärenden om barn som far illa är ett samarbete mellan dessa instanser ofrånkomligt och av central betydelse. De olika yrkesgruppernas sammanlagda erfarenheter och resurser ger bättre möjligheter att upptäcka om barn har utsatts för övergrepp i sina familjer och att finna medel att på bästa sätt hjälpa dem och deras familjer ur krisen. Utskottet ser därför mycket positivt på det arbete beträffande samlarbetsmodeller m.m. som bedrivs av en arbetsgrupp vid BRÅ.

I detta betänkande behandlar utskottet yrkanden i tre motioner som rör olika frågor med anknytning till sexualbrott, särskilt sexuella övergrepp mot barn. Enligt vad som framhålls i motionerna är det bl.a. nödvändigt med en samordning mellan olika berörda myndigheter i samband med utredningen av sexuella övergrepp mot barn. Vidare förordas i motionerna att gällande ordning för förhör med barn, som har utsatts för övergrepp, förbättras och att det införs en lämplig påföljd för personer som har dömts för sexuella övergrepp mot barn. I en av motionerna förordas vidare att det införs en lagbestämmelse av innebörd att allt sexuellt umgänge mot någons vilja skall vara kriminaliserat, dvs. oavsett om våld eller hot förekommit.

I 6 kap. brottsbalken (BrB) finns bestämmelser om sexualbrotten. Där stadgas ansvar för t.ex. våldtäkt, sexuellt tvång och sexuellt utnyttjande, och det finns straffbestämmelser som tar sikte också just på sexuella övergrepp mot barn. Till dessa hör sexuellt utnyttjande av underårig (bl.a. avkomling under 18 år), sexuellt umgänge med barn och sexuellt ofredande. Straffet för de olika brotten i 6 kap. BrB sträcker sig från böter eller fängelse i högst ett år för sexuellt ofredande till fängelse i lägst fyra och högst tio år för grov våldtäkt.

Enligt särskilda regler i BrB kan — under vissa förutsättningar — fängelse ersättas med villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till särskild vård. Inom ramen för skyddstillsyn kan fr.o.m. den 1 januari 1988 dömas till s.k. kontraktsvård, vilket i korthet kan sägas innebära att den dömda i utbyte mot att dömas till fängelse förbinder sig att undergå viss behandling.

I rättegångsbalken (RB) och förundersökningskungörelsen finns bestämmelser om förhör under förundersökning och rättegång. I förundersökningskungörelsen finns bestämmelser om förhör med barn. Högsta domstolen har i ett avgörande år 1986 gjort vissa principiella uttalanden om hur förhör med barn som har utsatts för övergrepp bör gå till (NJA 1986 s. 821).

Socialnämnden skall enligt socialtjänstlagen verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden och sörja för att de som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver. Enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga har socialnämnden möjlighet att med tvång ingripa för att ge föräldrar och barn erforderligt stöd.

Till hjälp för myndigheternas handläggning av ärenden om bl.a. sexuella övergrepp mot barn presenterade en arbetsgrupp med representanter från olika myndigheter år 1985 en rapport *Misshandel och sexuella övergrepp mot kvinnor och barn*. I rapporten beskrivs bl.a. hur förhör med barn bör gå till i olika hänseenden.

Vid brottsförebyggande rådet (BRÅ) pågår för närvarande ett projekt om sexuella övergrepp mot barn. I projektet deltar representanter från bl.a. riksåklagaren, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen och Kommunförbundet. Avsikten är bl.a. att utarbeta förslag till hur personal inom främst social-

tjänst, sjukvård och rättsväsende skall kunna förbättra och effektivisera sina insatser.

Riksdagen hade senast anledning att beröra de nu aktuella frågorna om sexuella övergrepp mot barn vid riksmötet 1985/86. Utskottet uttalade då (JuU 1985/86:3) att det rådde en medvetenhet hos polis, åklagare och domstolar om att det rättsliga förfarandet när det gäller ärenden om sexuella övergrepp mot barn inte får gå till så att det förorsakar eller förvärrar skada för barnet. I fråga om påföljd för personer som döms för övergrepp mot barn ansåg utskottet att det var angeläget att i rehabiliterande syfte söka utveckla metoder för särskilda insatser för dessa grupper av fängelsedömda. Frågan om samverkan mellan olika myndigheter under förundersökningen vid sexuella övergrepp mot barn var också helt nyligen aktuell i riksdagen med anledning av ett antal motioner om socialtjänstfrågor (1988/89:SoU1).

Riksdagen behandlade vid förra riksmötet en motion som gällde regleringen över huvud taget av sexualbrotten (JuU 1987/88:2). I motionen förordades bl.a. att det i BrB borde införas en bestämmelse om att allt sexuellt umgänge utan samtycke skall vara straffbart. Vid behandlingen förra året tog riksdagen på förslag av utskottet, som återopade en så gott som helt enig remissopinion, avstånd från att införa en sådan bestämmelse.

Brottsutvecklingen i fråga om sexuellt utnyttjande av underårig har liksom när det gäller övriga sexualbrott visat en stigande tendens under 1980-talet. Denna utveckling är som motionärerna uttalar oroande. Enligt utskottets mening är det särskilt angeläget att åtgärder vidtas mot sådan brottslighet som riktar sig mot barn och unga. På senare år har också en allvarligare inställning från statsmakternas sida beträffande sexuella övergrepp mot barn kommit till uttryck i skilda sammanhang. Sålunda har genom lagstiftning år 1980 framställandet av barnpornografi kriminaliserats, och 1984 års omarbetning av sexualbrottsreglerna i BrB har medfört en striktare syn än tidigare på sexuella övergrepp mot barn och unga.

Vad angår *formerna för hur förundersökningen bör bedrivas* i sådana fall där ett barn har utsatts för ett sexuellt övergrepp, delar utskottet uppfattningen i motionerna Ju722 (yrkande 1) och Ju608 (motiveringen) att det är viktigt att utredningen sker i samverkan mellan de olika berörda myndigheterna. I den tidigare nämnda rapporten från år 1985 betonas också att det vid lagföringen av sexuella övergrepp mot barn är av avgörande betydelse att de inblandade myndigheterna samarbetar, eftersom utredningarna i dessa fall ofta rymmer komplikationer av såväl psykologiskt och socialt som processuellt och praktiskt slag. En fråga som behandlas i det arbete som bedrivs inom BRÅ är att undersöka hur olika myndigheters insatser samordnas i handläggningen av ärenden som rör sexuella övergrepp mot barn. Arbetet sker mot bakgrund av bl.a. de försöksmodeller som förekommer på vissa håll i landet.

Även beträffande *formerna för hur ett förhör med barn* i nu aktuella fall skall gå till kan utskottet i huvudsak ansluta sig till vad som anförs i motionerna Ju722 (yrkande 2) och Ju713 (yrkandena 1 och 2). Utskottet kan därvid konstatera att man i det rättsliga förfarandet är medveten om att förhör med barn skall genomföras så att fara inte uppkommer för att barnet

tar skada av förhöret. Detta framgår bl.a. av det tidigare redovisade uttalandet av högsta domstolen. I uttalandet framhålls också vikten av att det vid förhör med barn är av betydelse att någon person som äger särskild sakkunskap i barn- och förhörpsykologi biträder vid förhöret eller yttrar sig angående värdet av barnets berättelse. Också i 1985 års rapport berörs frågan om förhör med barn. I rapporten betonas att man skall underlåta att förhöra barn inför rätta så långt det är möjligt utan fara för rättssäkerheten och att mot rättssäkerheten alltid skall vägas risken för att barnet tar skada av förhöret.

Av vad som nu redovisats framgår beträffande önskemålet om större samverkan mellan olika myndigheter att en utveckling i den riktning som förordas i motionerna är på väg och att det arbete som för närvarande bedrivs inom BRÅ torde komma att ytterligare bidra till en sådan utveckling. I likhet med vad socialutskottet nyligen uttalat anser således även justitieukskottet att det finns anledning att se positivt på detta arbete. Vad gäller formerna för förhör med barn visar enligt utskottets mening de redovisade förhållandena att det hos berörda myndigheter finns en medvetenhet om att förhör med barn måste ske under hänsynstagande till att barnet inte tar skada. Vidare får enligt utskottets mening det regelsystem som är tillämpligt på förhör med barn anses vara i huvudsak tillfredsställande, bl.a. genom att det möjliggör för domstolar och andra myndigheter att anpassa förfarandet vid förhören efter omständigheterna i det enskilda fallet.

Enligt utskottets mening får syftet med de aktuella yrkandena i motionerna Ju722 (yrkandena 1 och 2) och Ju713 (yrkandena 1 och 2) i allt väsentligt anses vara tillgodosett, och några sådana uttalanden från riksdagens sida som begärs i motionerna är inte nödvändiga.

I motion Ju722 efterlyses vidare (yrkande 3) en *påföljd som särskilt lämpar sig för personer som har dömts för sexuella övergrepp mot barn*. Härvidlag vill utskottet till en början vidhålla den inställning som utskottet tidigare givit uttryck för, nämligen att det av principiella skäl är olämpligt att införa en ny straffpåföljd som skulle innebära ett obligatoriskt vårdprogram för personer som har dömts till fängelse. Än mindre lämpligt skulle det enligt utskottets mening vara att införa en särskild straffpåföljd för en viss typ av brott. Inte heller är det enligt utskottets mening lämpligt att vidta någon ändring i den regel i lagen om kriminalvård i anstalt som möjliggör behandling av den intagne, men som förutsätter frivillighet från den intagnes sida. Utskottet instämmer emellertid i att det är angeläget att man i rehabiliterande syfte söker utveckla metoder för särskilda insatser för den kategori dömda det här gäller. Som framgår av den tidigare redovisningen har också inom kriminalvården bedrivits försöksverksamhet i avsikt att finna lämpliga behandlingsmetoder, och avsikten är nu att med utgångspunkt i denna försöksverksamhet skapa permanenta resurser inom kriminalvården för sådan behandling. Vidare skall inom ramen för det vid BRÅ bedrivna arbetet också tas upp frågan om alternativa behandlingsmodeller, bl.a. är avsikten att få en uppfattning om olika behandlingsmodeller som har prövats i USA och överväga om de i någon form bör prövas här.

Utskottet vill vidare framhålla att det inom ramen för det nuvarande påföljdssystemet finns goda möjligheter att i det enskilda fallet bereda den

dömde någon form av vård, t.ex. genom att den dömde överlämnas till särskild vård eller genom att en dom på skyddstillsyn kombineras med föreskrifter om vård. Dessa möjligheter har för övrigt blivit ännu större i och med reglerna om kontraktsvård som trädde i kraft den 1 januari 1988.

Med hänvisning till vad som nu redovisats finner utskottet att det inte heller beträffande önskemålet om en särskild påföljd för här aktuella personer finns anledning för riksdagen att göra något sådant uttalande som förordas i motion Ju722. Utskottet avstyrker således bifall till motionen även i den delen (yrkande 3).

Beträffande yrkandet i motion Ju608 om en *utredning om sexualbrottsligheten* kan utskottet konstatera att yrkandet delvis motiveras med synpunkter på utredningsförfarandet vid sexuella övergrepp mot barn som överensstämmer med dem som redovisats i de övriga motionerna. Utskottet får härvidlag hänvisa till vad som anförts ovan. Beträffande övriga skäl som åberopas till stöd för motionsyrkandet kan utskottet i allt väsentligt hänvisa till det pågående utrednings- och forskningsprojektet vid BRÅ. Beträffande önskemålet i motionen om behovet av en bestämmelse i BrB om att allt könsumgänge mot någons vilja skall vara brottsligt får utskottet erinra om behandlingen förra året av denna fråga. Efter förslag av utskottet — med hänvisning bl.a. till en enig remissopinion — avstyrkte riksdagen då ett motionsyrkande som förordade en sådan bestämmelse. Det saknas anledning till ändrat ställningstagande i denna fråga.

Utskottet avstyrker bifall också till motion Ju608.

Utskottet hemställer

1. beträffande *förundersökning vid sexuella övergrepp, m.m.*

att riksdagen avslår motion 1986/87:Ju722 i denna del (yrkandena 1 och 2) och motion 1987/88:Ju713 i denna del (yrkandena 1 och 2),

2. beträffande *påföljd*

att riksdagen avslår motion 1986/87:Ju722 i denna del (yrkande 3),

3. beträffande *utredning om sexualbrottsligheten*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju608.

Stockholm den 24 november 1988

På justitieutskottets vägnar

Karin Ahrland

Närvarande: Karin Ahrland (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Ulla-Britt Åbark (s), Jerry Martinger (m), Birthe Sörestedt (s), Ingbritt Irhammar (c), Bengt-Ola Rytting (s), Göthe Knutson (m), Göran Magnusson (s), Anders Andersson (m), Lars Sundin (fp), Kent Lundgren (mp), Sigrid Bolkéus (s), Barbro Andersson (s), Ingegerd Wärnersson (s), Kjell Ericsson (c) och Bo Hammar (vpk).